

Over leven, vanaf het prille begin

Ontmoeting met Emeritus Prof. Dr. Janna Koppe

Tijdens een redactievergadering ontdekten redactieleden Lea Rubens en Mirjam Diatlowicki dat ze beiden Janna Koppe kenden vanuit verschillende omgevingen. Lea via haar vader Dolf die in de jaren vijftig een studiegenoot geneeskunde was van Janna. Zij vierden het studentenleven samen en Lea kende de verhalen van haar vader uit woorden en foto's. Mirjam liep in 1983 de New York City Marathon met Janna. Ze besloten haar te vragen voor een interview. Het werd meer dan dat. Drie uur en een dubbele ontmoeting later verlieten ze na een gastvrij onthaal Janna's gezellige Anton Pieck-achtige huisje in Loenersloot, dat uitzicht bood op een prachtige witte wereld van weilanden en vergezichten. In het dagelijks leven noemt Janna zichzelf Nanny en zo spreken we haar ook aan tijdens deze ontmoeting.

door Mirjam Diatlowicki en Lea Rubens

Nanny Koppe verrichtte baanbrekend werk als neonataloge en stond aan de wieg van de opleiding van de huidige kinderartsen. In haar werk had ze te maken met vraagstukken in zowel de medische als de relationele ethiek. Zoals: laat je kinderen vervroegd geboren worden als je weet dat ze geen kans op 'leven' hebben, moeten alle baby's gered worden, wanneer laat je ouders beslissen, wanneer beslist de arts? Ze vocht voor het '(over)leven' van kinderen van honderden vader en moeders.

Nanny stond mede aan de bakermat van de ontwikkeling van de neonatologie in Nederland. In 1961 studeerde ze af als kinderarts en in 1977 werd zij afdelingshoofd neonatologie in het Amsterdams Academisch Medisch Centrum. Gedurende

haar loopbaan deed zij ook veel onderzoek op het gebied van dioxines in moedermelk en de biologische effecten hiervan op jonge kinderen, onder andere een tekort aan vitamine K.

Na haar pensionering in 1998 bleef zij actief in de begeleiding van promovendi kindergeneeskunde. Nanny is voorzitter van de stichting Ecobaby, een in 1996 opgerichte non-gouvernementele Nederlandse organisatie.

Kun je wat vertellen over je jeugd?

'Mijn vader werkte als verpleger in de GGZ inrichting Brinkgreven in Deventer. Hij hoefde niet in dienst wegens broederdienst. Mijn ouders hebben elkaar leren kennen in Brinkgreven, mijn moeder werkte daar als

Foto: Bert Nienhuis (1986)

verpleegster.

'Toen mijn ouders trouwden, mocht mijn moeder tot haar spijt niet langer blijven werken. Zij legde zich daar met verdriet bij neer en werd huisvrouw. In ons gezin werd voor de oorlog eerst mijn zuster geboren en daarna kwam ik.

'Wij woonden op het terrein van Brinkgreven, in een rijtje huizen dat oorspronkelijk bij de inrichting hoorde. Het laatste jaar van de oorlog moesten we het huis uit. We hebben een poos met twee andere families in een soort hut gewoond. Dat ging helemaal mis, ze kregen allemaal ruzie met elkaar. In december 1944 zijn we weer teruggegaan naar ons huis. Er was geen licht, geen verwarming. En toen kwamen de bombardementen. Brinkgreven lag aan

de rand van Deventer en de Duitsers wisten dat de Canadezen uit het oosten zouden komen, het was de frontlinie. Wij mochten één kamer hebben, de rest van het huis was georganiseerd, zo heette dat. Het woord organiseren betekent voor mij sindsdien nog altijd stelen.

‘We sliepen met z’n vieren in één bed. In-tussen hadden we inkwartiering. Er woonden vijftien soldaten van de Wehrmacht bij ons in huis, soms meer. Er gebeurden af en toe krankzinnige dingen. Mijn zus vertelde dat zij op een gegeven moment met een handgranaat in haar handen stond. Mijn vader schrok zich rot natuurlijk. Maar alles is goed gegaan.

‘In de allerlaatste periode van de oorlog hebben we nog weken met een heleboel families in de kelder van een gestichtgebouw doorgebracht. Toen kwamen de Canadezen en werden we bevrijd, zoals dat heette. Iedere avond dansen. Maar echt meetellen deed ik niet, daarvoor was ik te klein. Ik was tien jaar toen we bevrijd werden. ‘Na de oorlog ‘nam’ mijn moeder nog een baby. Iedereen ‘nam’ in die tijd van de babyboom een kind. Ik heb een broer die dertien jaar jonger is dan ik. Dat is heel leuk.

‘Eigenlijk heb ik als kind niet zoveel van de oorlog gemerkt. Zo terugkijkend beleefde je het als kind heel anders. Dat zielige en ernstige kreeg ik niet zo mee. Ik zag wel dat de treinen vol mensen zaten die gedepor-

teerd werden naar Duitsland. Ik liep erlangs en vond het maar stom dat die mensen allemaal bleven zitten en niet de trein uitstapten. Raar hè? Helemaal geen compassie had ik toen. Gevaar zag ik ook niet, wél het avontuur.’

Heb je het medische met de paplepel ingegoten gekregen?

‘Over context gesproken: inderdaad, mijn vader had altijd dienst en was daardoor altijd weg. Dat vond ik normaal.’

Kwamen je grootouders ook uit medische richtingen?

‘Nee, dat is toevallig zo gegaan. Mijn moeder wilde echt graag hogerop komen. Die kans kreeg ze niet in Haarlem, waar zij vandaan kwam. Ze had gesolliciteerd als verpleegkundige maar werd niet aangenomen omdat ze geen ULO-opleiding had. Ze is toen gaan werken als dienstmeisje bij een huisarts. Die huisarts vond het wel leuk dat ze alle medische boeken las die in de boekenkast stonden. Maar zijn vrouw vond dat allemaal maar niks, die vond dat mijn moeder harder moest werken. Via kennissen kon ze daarna naar Deventer verhuizen, waar zij toch de opleiding tot verpleegkundige kon doen. Dat vond mijn moeder heerlijk, ze maakte echt een stap op de maatschappelijke ladder. ‘De ouders van mijn vader waren gescheiden. Nou, dat was wat in die tijd. Ik heb

zijn moeder nooit echt gekend maar dat zal een pittige tante geweest zijn. Zij had drie zonen, waaronder mijn vader. Na haar scheiding vond mijn oma een nieuwe man die als verpleger in het leger had gewerkt. Toen mijn vader tuberculose kreeg, zei deze man tegen mijn vader: ‘Ga jij maar in de verpleging, dat lijkt me wat voor jou.’ Zeventien was mijn vader toen hij werk vond in Brinkgreven. Voor mijn beide ouders was het werken daar in sociaal opzicht een opstap.’

Wat betekende jouw keuze voor een medische studie voor je ouders?

‘Mijn vader vond het maar niks voor een meisje. Mijn moeder dacht: mooi, dat is ook weer hoger op de maatschappelijke ladder. Zij stond er wel achter.’

Wanneer wist jij dat je ook die kant op wilde?

‘Ik denk dat het ook uit praktische overwegingen was. Het leek me leuk maar het was niet een heilig moeten. Ik was wel goed in de bètavakken. Maar om na een natuur- of scheikundestudie voor de klas te gaan staan, lokte me niet. Totdat iemand zei dat ik een medische studie wel zou halen. Dat leek me een prettig idee.

‘Ik wou naar Amsterdam, omdat daar niet naar rangen en standen gekeken werd, wat in Deventer wel het geval was. Ik kwam niet uit een gezin van notabelen maar mocht wel

naar het gymnasium. Mijn ouders vonden opleiding erg belangrijk. Hun idealen waren gevoed door het socialisme. Beiden waren vurige SDAP’er en ze hamerden op een diploma middelbaar onderwijs. Daarna mocht ik het zelf uitzoeken. Dat was de tijd dat mijn vader toch liever had dat ik me wat vrouwelijker gedroeg en niet zo ambitieus was. Pas toen ik mijn kandidaats gedaan had dacht hij: ze gaat het waarschijnlijk toch wel afmaken. Toen was hij wel trots. Bij mijn artsexamens kwam hij altijd. Moeder niet, die vond dat maar niks. Het was dubbel met haar. Aan de ene kant stimuleerde ze me, want dat vond ze mooi. Maar toen het eenmaal zo ver was, raakte het haar sterk. Mijn moeder heeft echt verdriet gehad dat ze ontslag heeft moeten nemen toen ze trouwde. En dat is achteraf ook heel oneerlijk, echt heel oneerlijk geweest. Ze had een carrière gewild. ‘Mijn zus was inmiddels ook vertrokken. Zij trouwde op heel jonge leeftijd. Ze ging van school, wilde geld verdienen. Ze nam een kantoorbaan en raakte verliefd, verloofd, getrouwd. Op haar negentiende is ze naar Indië gegaan, op haar twintigste kreeg ze haar eerste kind. Toen waren we alletwee uit huis. Mijn moeder had alleen nog mijn kleine broertje die toen een jaar of vijf was. Over verlies gesproken.’

Hebben jouw ouders meegemaakt dat jij carrière maakte?

‘Mijn vader overleed in 1978 en heeft al die ontwikkelingen niet meer zo meegemaakt. Mijn moeder vond het maar waanzinnig dat ik zo hard werkte. Ze was er wel bij toen ik in 1986 professor werd. Ze is uiteindelijk 101 jaar geworden.’

Wat heb je meegekregen van je ouders?

‘Van mijn vader de vriendelijkheid het meest. En van mijn moeder meer de hardheid denk ik. Mijn vader was wel een beetje liever lui dan moe, hij was echt heel lief. Hij kwam uit de tijd dat er nog geen medicijnen voorgeschreven werden in de psychiatrie en zei een keertje tegen me: vriendelijkheid is het enige wat echt helpt.’

Wanneer ben je op het idee gekomen te kiezen voor neonatologie?

‘Dat is allemaal later gekomen, min of meer per toeval. Ik ging de kindergeneeskunde in omdat ik dacht: dat is praktisch, ik kan er veel kanten mee uit. Ik zou er ook makkelijk mee op kunnen houden, om te trouwen en kinderen te krijgen. De opleiding was heel leuk en aan het einde van mijn studie vroeg Joop de Bruine, die neonatologie ging ontwikkelen, of ik op die afdeling wilde werken. Het leek me niet zo gek om daar een jaar te werken. Ik dacht: het is wel goed de kennis over die moeders en baby’s een beetje bij te spijkeren. Ik werd chef de kliniek. Ik vond het steeds leuker worden. Maar Joop de Bruine werd in 1973

Foto: Bert Nienhuis (1986)

ziek en zijn taken moesten overgenomen worden. Mijn collega neonatoloog Richard de Leeuw en ik hebben de taken verdeeld. Aangezien ik beter met conflicten om kon gaan – ik was harder – werd ik chef de kliniek. Richard was beter in de sociale contacten. Hij ontwikkelde meer hoe de ouders betrokken werden in de behandeling, bijvoorbeeld de kangoeroemethode. Hij begeleidde de ouders daarin goed. Richard was ook meer bezig met de pijnbestrijding, durfde daarin te experimenteren, al namen we veel over vanuit Amerika. Naast Richards sociale kanten lagen mijn kwaliteiten meer op het technische aspect. ‘Toen ik voor de eerste keer de couveuse-afdeling zag, vond ik het maar scharminkeltjes, die kleine magere baby’s. Later ging ik ze steeds leuker vinden. Je ziet de kinderen ook opgroeien omdat je ze op de polikliniek blijft volgen. Follow-up onderzoek om te onderzoeken of het goed ging, ook op

school, of er afwijkend gedrag of ontwikkelingsstoornissen optraden. ‘We groeiden enorm, kregen steeds meer medewerkers. Begin zeventiger jaren nam het aantal bevallingen af door de opkomst van de pil en de regionalisatie. Verloskundige Kloosterman wilde echter ‘de moeilijke gevallen’ houden. We kregen steeds meer pathologie en minder gewone bevallingen. Ik vond het prachtig: kinderen ophalen uit andere ziekenhuizen omdat alle pathologie uit de regio onze kant op kwam. We kregen het wel heel erg druk. We hadden om de dag dienst, dat was wel erg veel. Het ging daardoor mis met de liefde. Ik had een leuke vriend die wel wilde trouwen maar hij wilde ook dat ik mijn baan zou opgeven. Nou, zo diep zat de liefde blijkbaar niet, want dat heb ik niet gedaan.’

Zeg je daarmee dat je hebt moeten kiezen tussen de liefde en het werk?
‘Ja, ik heb voor mezelf gekozen. Achteraf realiseerde ik me wel dat mijn moeder dat niet heeft kunnen doen. Dat verklaarde misschien haar dubbelheid over hoe ze het vond dat ik ging studeren: enerzijds heel stimulerend en later wat afhoudend. Mijn moeder koos voor haar huwelijk en ik koos voor mezelf.’

Hoe verliep de ontwikkeling dat baby’tjes steeds jonger in leven gehouden konden worden?
‘Het ging geleidelijk. Het lukte steeds beter om kinderen in leven te houden. We begonnen met kunstmatige beademing. In het begin was het niet zo succesvol, maar door technische vooruitgang, waaraan we

zelf ook meewerkten, kon er steeds meer. Dat was het leuke van ons werk. We waren zelf bezig uit te zoeken hoe je iets in elkaar moest knutselen. De anesthesisten waren technisch en we waren samen bezig hoe we het moesten doen. Ik weet nog hoe blij er één was. Hij zei: ‘We hebben nou een plastic tube in plaats van rubber. Die kun je drie weken laten zitten.’ Dat was zo’n geweldige vooruitgang. ‘In die tijd ben ik naar Amerika gegaan met een beurs en heb er veel geleerd. Ze waren daar technisch verder. Later ben ik nog een keer in Amerika geweest, onder meer om een cursus ethiek te doen. In Nederland werd al euthanasie gedaan. Ik ging naar Amerika om de ethiek te leren, want ik begreep wel dat het hele euthanasieprobleem ook samenhang met technische zaken. ‘Vanaf 1980/81 konden gynaecologen en verloskundigen in de provincie bij de moeder de hartactie van het kind meten met een nieuw apparaat. Wanneer de hartactie slecht werd, voerden ze vervolgens een keizersnee uit. Daar kwamen vervolgens kindjes uit die eigenlijk bezig waren dood te gaan. Vervolgens lag de hele afdeling vol. Ik heb nog nooit zoveel ernstige afwijkingen gezien als toen. Daarop volgden besprekingen over wanneer je ophoudt met behandelen. Dat vond ik heel moeilijk. Sommigen wilden regels opstellen, maar zo werkt het niet in onze maatschappij. Dit was een onderwerp dat absoluut niet geaccepteerd werd.

Maar wij zaten wel met een probleem. Een oplossing was om ervoor te zorgen dat de verloskundigen verstandige keuzes konden maken. Die realiseerden zich dat niet alle kinderen met spoed met een keizersnee ter wereld gebracht moesten worden.’

Werden dit soort keuzes over wel of niet doorgaan met behandelen met de ouders besproken?
‘Ja, dat bespraken we met de ouders. Daardoor heb ik ook geleerd wat je wel en wat je niet kunt bespreken. Je kunt zo’n beslissing niet aan de ouders overlaten, maar je kunt het ook niet buiten ze om doen. Bij zeer ernstige gevallen moest je eerlijk tegen de ouders zeggen dat het kindje geen kansen had. Je had het dan over baby’s van amper duizend gram met een ernstige hartaandoening.’

Dat lijkt me heel ingewikkeld, je hebt het over het kind van die ouders.
‘Dat was erg moeilijk, een van de moeilijkste problemen van de neonatologie. Je maakt ook fouten, naar beide kanten toe. Dat moet je erkennen. Je hield kinderen in leven waarvan je later dacht: dat was niet goed. En waarschijnlijk zijn er behandelingen beëindigd, die mogelijk wel goed zouden zijn verlopen. Toen ik zestig was en men vond dat ik als hoofd van de afdeling

moest aftreden, was ik blij dat ik van die verantwoording af was.’

Je hebt zelf geen kinderen gekregen. Je hebt voor je beroep je relatie min of meer opgeofferd. Vervolgens wijdt je je leven aan het redden van andermans kinderen. Wat doet dat met jou?
‘Dat is een keus die ik heb gemaakt toen ik rond de vijfendertig was. Daar ging wel een depressie aan vooraf. Een periode van burn-out. Ik ben wel door blijven werken. Mijn vader is in die periode bij mij in huis gekomen. Hij heeft me er doorheen geholpen. Tegen alle regels in, want het is altijd de schuld van je vader en moeder als je zo iets krijgt, hè? Maar dat was niet zo. Ik werd me er steeds bewuster van dat door mijn carrière een relatie en het moederschap aan me voorbij zouden gaan. Maar ik beseftte ook steeds meer dat alleen maar werken niet goed is.’

Was dat een moment om de liefde wat meer toe te staan?
‘Ja, ik denk wel dat ik daar naartoe groeide. Zo rond mijn vijftigste kwam ik mijn latere echtgenoot tegen die zelf een stukje ouder was. Wij hebben samen prachtige jaren gehad. Hij is overal met mij mee naartoe gegaan. Een wereld ging voor hem open. Ook na mijn pensionering hebben wij het

heel goed gehad samen. ‘In mei afgelopen jaar is hij overleden. Mijn man wilde graag thuis sterven, dat was nummer één. De periode van iemand thuis verzorgen is heel ingrijpend geweest, omdat je van iemand houdt. Ik heb dat deels voor mezelf en deels voor hem gedaan. Ik had een persoonsgebonden budget aangevraagd. Dat kreeg ik meteen, want dat is zoveel goedkoper dan iemand in een verpleegtehuis laten opnemen. Er kwam een maatschappelijk werkster en een indicatie. Ik heb toen geleerd dat hulp hartstikke belangrijk is. Je moet niet vergeten dat ik goed eigenwijs was. Ik dacht bij mezelf: ik ben geboren in een psychiatrische inrichting, ik heb het met de paplepel ingegoten gekregen. Ik moet het nou wel weten. Maar ja, dat is niet zo als je er zelf zo in zit. Dat is moeilijk. Ik ging tussendoor naar de sportschool, roeide tien minuten op de roeimachine en liep twintig minuten op de loopband. Daar kwam ik opgeknapt vandaan. Even iets voor mezelf, dat gaf lucht.’

Wanneer is het hardlopen in je leven gekomen en wat voor een plek had dat?
‘In de periode van mijn depressie begon ik met hardlopen. Dat heb ik uitgebreid omdat ik me daardoor lekkerder voelde en merkte dat ik spanningen beter aan kon. Achteraf denk ik wel dat het hardlopen eigenlijk mijn psychotherapie was. En vanuit mijn fanatisme wilde ik de New York city ▶

marathon lopen. Je weet hoe fanatiek we toen waren, hè? Ik was medeoprichter van de AMC-loop. Die wordt nog steeds gelopen, al is het nu wel vercommercialiseerd. Ik loop zelf ook nu nog steeds. Oké, niet meer zo hard.’

Je hebt afgelopen jaar een groot verlies geleden. In je werk heb je vaak met verliezen te maken gehad en ook in je eerdere keuzes speelden verliezen een rol. Hoe ben je daar mee omgegaan? Wat voor betekenis hebben verliezen voor jou?

‘Nou, dat vind ik best moeilijk hoor. Ik heb het altijd in mijn leven wel moeilijk gehad met verliezen. Met name om weer nieuwe dingen te vinden. Ik kan niet zeggen dat het bij mij zo makkelijk gaat. Maar ja, je moet wel. Je gaat op zoek naar iets anders. ‘Waar ik nu bijvoorbeeld nog steeds voldoening uit haal, is het begeleiden van studenten die hun proefschrift schrijven. Daarnaast ben ik tegenwoordig erg bezig met de prenatale zorg. Er is bewezen dat prenatale blootstelling aan omgevingsfactoren epigenetische veranderingen veroorzaakt. Je hebt je gewone genen die je van je vader en moeder krijgt, maar tijdens wisselingen van omgeving krijg je zogenaamde epigenetische veranderingen. Aan een chromosoom worden methylgroepen gekoppeld, echt chemisch moet je denken.

Dit proces begint eigenlijk al meteen na de bevruchting. De eerste drie maanden heb je een geweldige hoeveelheid epigenetische veranderingen. Die worden er allemaal door moeder ingehamerd. Maar ook de volgende

‘We hebben nu zelfs bewezen dat er bij kinderen van moeders die anti-epileptica gebruikten, significant meer transseksualiteit voorkomt.’

zes maanden, en zeker rond de geboorte, vindt er een kolossale omme-zwaai plaats. Vooral op energiegebied. Voor die tijd lig je bij je moeder en krijg je continu

suiker. Dan word je geboren en moet je het met zes melkvoedingen per dag doen die vooral uit vet bestaan. Dat is een geweldige omschakeling die gepaard gaat met heel veel veranderingen in de genen. ‘We hebben nu zelfs bewezen dat er bij kinderen van moeders die anti-epileptica gebruikten, significant meer transseksualiteit voorkomt. De hormoonspiegels tijdens de zwangerschap zijn helemaal veranderd door die anti-epileptica. Over omgeving gesproken: ik ben bezig om te proberen de invloed en het belang van de omgeving onder de aandacht te brengen van de medische wereld.’

‘In dit licht heb ik me ontzettend opgewonden over de vaccinaties voor de Mexicaanse griep deze winter. Voor volwassenen zal het niet zo veel uitmaken. Maar ik viel echt van mijn stoel toen ze ook bij de zwangeren dat kwikhoudende vaccin er rustig in jasten. Gezien die epigenetische veranderingen

maakte ik me druk over het kwik in die vaccins. Ik heb protestbrieven geschreven naar het RIVM en naar de gezondheidsraad. Geen antwoord gekregen, alleen dat ik een oproerkraaijer ben.

‘Die vaccinaties werden gegeven aan kinderen vanaf zes maanden. Vind ik nog wel jong hoor. Die kinderen hebben nog vrij veel hersenontwikkeling. Maar op die leeftijd kunnen ze gelukkig wel wat hebben, ik denk dat het daar wel meevalt. Maar zwangeren worden toch al zo belast. In Amerika hebben ze besloten dat zwangeren en kinderen kwikvrije vaccinaties kregen. Daarom wist ik dat ik vrij sterk stond. Maar dat is duurder natuurlijk, dus daarop werd bezuinigd. Nou, dan val je toch van je stoel.’

Is het een ambitie van jou om in de gezondheidsraad terecht te komen?

‘Daar ben ik denk ik te oud voor en dat hoeft ook niet. En voor dit soort dingen kunnen ze best gewoon naar mij luisteren vind ik. Maar ja, die machine was al aan de gang natuurlijk. De besluiten waren al genomen. Dan draaien ze dat niet terug. Afijn jongens, ik zit jullie nou met mijn probleem te belasten, dat is niet de bedoeling. Jullie weten wel hoe het leven in elkaar zit.’ ◀

De foto's van Janna Koppe bij dit artikel zijn eerder gepubliceerd in het blad Search en in Vrij Nederland, jaargang 50, 26 augustus 1989.